

MAGDALENA SZCZEPANEK

Przemiany polskiego systemu edukacji podstawowej od lat 80. XX wieku*

Transformations of the Polish Basic Education System Since the 1980s XX Century

Studentka, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Polska

Streszczenie

Artykuł zawiera opis reform i zmian w systemie edukacji od lat 80. XX w. do 2017 r. Opisuję w nim reformy w systemie związane z przemianami społecznymi po 1980 r., które trwały niespełna 20 lat. Również podejmuję się przedstawienia planu zmian w szkolnictwie, które weszły w życie we wrześniu 2017 r., a głównie dotyczyły struktury szkolnictwa podstawowego.

Słowa kluczowe: system oświatowy, system szkolny, analiza komparatystyczna

Abstract

The article contains a description of reforms and changes in the education system from the 1980s to 2017. I describe in it system reforms related to social changes after 1980, which lasted less than 20 years. I am also undertaking a presentation of a plan of changes in education that came into force in September 2017, and their main assumption was changes in the structure of primary education.

Keywords: educational system, school system, comparative analysis

Wstęp

Polski system edukacyjny przez ostatnie 30 lat zmieniał się zarówno pod względem strukturalnym, organizacyjnym, jak i treściowym. Największe zmiany zaszły w 1999 oraz 2017 r. W dalszej części opracowania podejmę się scharakteryzowania każdej z reform pod względem struktury szkolnej, treści zawartych w podstawie programowej oraz zmian dotyczących nauczycieli, ich obowiązków oraz praw.

* Artykuł powstał pod kierunkiem opiekuna Koła Naukowego „Edukacja bez granic”, dr. hab. prof. UR Wojciecha Walata.

W latach 90. system edukacyjny w Polsce wymagał opracowania nowej wizji. Po 1989 r. zaszło wiele zmian, m.in. powstała możliwość zakładania szkół niepaństwowych, powołano Biuro do spraw Reformy Szkolnej, które działało pod kierownictwem Stawińskiego (Śliwerski, 1999).

Największe zmiany nastąpiły w 1999 r., kiedy w życie weszła reforma przygotowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 1998 r. pt. *Projekt reformy systemu edukacji*. Zmieniła ona strukturę systemu oświaty w Polsce, co miało skutkować m.in. podniesieniem poziomu edukacji społeczeństwa, wyrównaniem szans edukacyjnych oraz przesunięciem o rok decyzji o dalszym kierunku kształcenia uczniów (*Reforma systemu...*, 1998).

W latach 2000–2016 zaszło wiele zmian w systemie edukacji. Największa z nich to powrót do 8-klasowej szkoły podstawowej, w tym likwidacja gimnazjów.

Charakterystyka systemu oświaty w latach 80. XX w.

Przemiany w systemie oświatowym w Polsce były związane z przemianami społecznymi po 1980 r. Ze względu na wprowadzenie stanu wojennego i kryzys ekonomiczny finansowanie oświaty stało się mało istotne. Wykształcenie było nieważne, likwidowano biblioteki, świetlice, a także wydawnictwa książkowe (Ćwikliński, 2005, s. 298).

25 lutego 1987 r. powołano Komitet Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej, który miał za zadanie zdiagnozować ówczesny stan edukacji narodowej oraz opracować kierunki przebudowy. Wyniki badań przedstawiono w raporcie pt. *Edukacja narodowym priorytetem. Raport o stanie i kierunkach rozwoju edukacji narodowej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* (1989). Raport ten ujawnił zagrożenia stanu oświaty w Polsce. Kupisiewicz (1996, s. 115–116) wymienił przyczyny tego kryzysu. Były to m.in.: brak spójności w koncepcji strukturalnej i programowo-metodycznej systemu szkolnego, poważne braki w dofinansowaniu oświaty oraz brak dostatecznego powiązania systemu szkolnego z instytucjami i placówkami kształcenia równoległego.

Samsonowicz, minister edukacji w latach 1989–1991, zapoczątkował reformy naprawcze. Zachęcały one do tworzenia szkół prywatnych, społecznych i wyznaniowych, poddały modyfikacji programy szkolne, dzięki czemu zostały usunięte tzw. białe plamy z podręczników do języka polskiego, historii czy wiedzy o społeczeństwie. Podniesiono również płace nauczycieli, zlikwidowano inspektorów szkolnych, nauczyciele mogli wybierać programy nauczania oraz prowadzić eksperymenty pedagogiczne i tworzyć programy autorskie wykorzystywane w klasach innowacyjnych (Śliwerski, 1999).

W 1991 r. zostało powołane Biuro ds. Reformy Szkolnej, na czele którego stał Sławiński. Przygotowało ono w porozumieniu z ekspertami oraz nauczycielami projekt reformy oświaty o nazwie *Dobra i nowoczesna szkoła* (Śliwerski, 1999).

Głębocki, czyli kolejny minister edukacji, kontynuował działania poprzednika. Dzięki ustawie z 1992 r. zlikwidował monopol oświatowy państwa, nauczyciele otrzymali całkowitą autonomię w sprawie tworzenia oraz wyboru programów nauczania, podręczników i środków dydaktycznych, co jednak zostało zlikwidowane w późniejszych latach.

Departament Analiz i Prognoz Edukacyjnych stworzył projekt *Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących*, który zawierał opis 21 dziedzin edukacji, wyszczególniając treści kształcenia i kompetencje uczniów. Opracowano również podstawy programowe, standardy wymagań egzaminacyjnych dla wszystkich etapów edukacji. Wydłużono obowiązek szkolny do 18. roku życia, zmieniono system finansowania oświaty, a co najważniejsze – zmieniono typy szkół oraz wprowadzono egzaminy zewnętrzne po zakończeniu każdego etapu edukacji (Śliwerski, 1999).

Reforma weszła w życie 1 września 1999 r.

Charakterystyka przekształceń systemu oświaty od lat 90. XX w.

W lutym 2016 r. rozpoczęła się ogólnopolska debata o edukacji pod nazwą *Uczeń. Rodzic. Nauczyciel – dobra zmiana*. Przez kolejne pół roku w całym kraju odbywały się debaty i spotkania poświęcone temu tematowi. 16 września został zaprezentowany projekt ustawy, a następnie skierowano go do rozpatrzenia przez Radę Ministrów. W listopadzie 2016 r. projekt ustawy został przekazany do parlamentu, a następnie do prezydenta Dudy, który podpisał ustawę o reformie szkolnictwa (<https://www.mac.pl/zmiany-w-oswiacie#HARMONOGRAM>).

Reforma spotkała się z aprobatą Rady Ministrów i weszła w życie 1 stycznia 2017 r.

Głównym celem reformy jest zmiana w strukturze szkół. Zostanie zniesione gimnazjum, a w zamian szkoła podstawowa została wydłużona do 8 lat, w liceum ogólnokształcącym nauka trwa 4 lata, a w technikum 5 lat. Szkoły zawodowe zostaną wygaszone, a w ich miejsce pojawią się szkoły branżowe I i II stopnia.

Poza tym został zniesiony obowiązek szkolny dla 6-latków, który był wprowadzony w 2014 r. W związku z likwidacją gimnazjum i wydłużeniem szkoły podstawowej o 2 lata zlikwidowano również sprawdzian dla szóstoklasistów.

Zasadnicze szkoły zawodowe zmieniają się w 3-letnie szkoły branżowe I stopnia. Ich absolwenci będą mogli kontynuować naukę w 2-letnich szkołach branżowych II stopnia.

Gratyfikacja dla nauczycieli, którzy uzyskali tytuł profesora, została ujednolicona, a także został wprowadzony centralny rejestr orzeczeń dyscyplinarnych dla nauczycieli (Szczepanek, 2017, s. 36).

Propozycje metodologii badań porównawczych przemian oświatowych

Przedmiotem moich badań jest proces przemian polskiego systemu edukacji podstawowej od lat 80. XX w. po współczesność.

Celem moich badań będzie porównanie systemu edukacji podstawowej z lat 80. XX w. do systemu edukacji podstawowej we współczesności oraz wykazanie różnic i podobieństw tych systemów, a także poznanie opinii na ich temat z punktu widzenia różnic pokoleniowych.

Celem praktycznym będzie wskazanie wad oraz próba znalezienia rozwiązań, które mogłyby poprawić funkcjonowanie systemu edukacji podstawowej obecnie.

Główny problem badawczy został sformułowany następująco: *Jakie są różnice między systemem oświaty działającym w Polsce w latach 80. XX w. a systemem oświaty z lat 1990–2016 w opinii rodziców oraz nauczycieli?*

Poza problemem głównym zostały sformułowane następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie są różnice w etapach edukacji podstawowej w latach 80. XX w. a w latach 1990–2016?

2. W jaki sposób był realizowany nadzór nad systemem oświaty w latach 80. XX w., a jak w latach 1990–2016?

3. W jaki sposób była finansowana oświata w latach 80. XX w., a jak w latach 1990–2016?

4. Jakie były formy i sposoby kształcenia nauczycieli w latach 80. XX w., a jakie w latach 1990–2016?

5. Czym różnią się podstawy programowe i programy nauczania z lat 80. XX w. od tych z lat 1990–2016?

6. Jakie przeprowadzano egzaminy w latach 80. XX w., a jakie w latach 1990–2016?

Metodą badań pedagogicznych, która została zastosowana do zweryfikowania problemu badawczego, jest sondaż. Technika wykorzystaną w badaniach jest ankieta. Grupą badawczą byli nauczyciele uczący w klasach I–III oraz rodzice dzieci z klas I–III.

Podsumowanie

Podjęłam taką tematykę w celu wykazania różnic i podobieństw polskich systemów edukacji podstawowej z lat 80. XX w. oraz z lat 1990–2016, a także opisanie zmian, jakie zaszły na przełomie tych lat. Poza tym chciałam porównać opinie osób uczęszczających do szkoły w latach 80. XX w., a obecnie posiadających dzieci, które uczęszczają do szkoły w nowym systemie szkolnym. Szerzej temat opisałam w mojej pracy magisterskiej pt. *Przemiany polskiego systemu edukacji podstawowej od lat 80. XX wieku.*

Literatura

- Ćwikliński, A. (2005). *Zmiany w polskiej edukacji w okresie globalizacji, integracji i transformacji systemowej*. Poznań: Wyd. UAM.
- Edukacja narodowym priorytetem. Raport o stanie i kierunkach rozwoju edukacji narodowej w PRL (1989). Warszawa, Kraków: PWN.

<https://www.mac.pl/zmiany-w-oswiacie#HARMONOGRAM> (2.10.2018).

Kupisiewicz, C. (1996). *Koncepcje reform szkolnych w latach osiemdziesiątych*. Warszawa: Żak.

Reforma systemu edukacji. Projekt (1998). Warszawa: WSiP.

Szczepanek, M. (2017). *System edukacji Polski i Włoch – analiza porównawcza*. Praca licencjacka, promotor: dr W. Lib, Uniwersytet Rzeszowski.

Śliwerski, B. (1999). Remanent reformowania oświaty w III RP. *Edukacja i Dialog*, 3, 30–36.

Walat, W. (2017). Założenia modelu edukacji na podstawie idei kognitywizmu i konstruktywizmu. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 36(4), 109–121